

15 VLEVA-leden over de impact van het conflict in Oekraïne op Vlaanderen

In de nacht van woensdag op donderdag 24 februari viel het Russische leger buurland Oekraïne binnen. Dit bracht een golf van verontwaardiging, sancties tegen Rusland en Oekraïense vluchtelingen met zich mee.

In de [Verklaring van Versailles](#) veroordeelden de Europese lidstaten de invasie en beloofden steun aan de Oekraïense vluchtelingen en extra sancties tegen Rusland. Daarnaast bevat de verklaring ook een toekomstvisie: de Europese soevereiniteit versterken en de afhankelijkheid van andere regio's afbouwen.

De Europese staatshoofden en regeringsleiders bespraken drie pijlers:

1. Versterking van de defensievermogens
2. Beperking van energieafhankelijkheid
3. Opbouw van een meer robuuste economische basis

In april 2022 legden we een vragenlijst voor aan alle VLEVA-leden om te polsen naar de opportuniteiten en uitdagingen van de verschillende thema's die in de Verklaring van Versailles aangehaald worden.

Vijftien VLEVA-leden hebben deelgenomen aan deze bevraging: Agrolink Vlaanderen, Boerenbond, Fevia, Flanders Make, Gezinsbond, Katholiek Onderwijs Vlaanderen, Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten, Port of Antwerp, Transport en Logistiek Vlaanderen, UNIZO, Vlaamse Confederatie Bouw, Vlaamse Hogescholenraad, VLIZ, Voka en VITO.

Inhoudsopgave

Opvang vluchtelingen	2
Lidmaatschap Oekraïne	3
Sancties tegen Rusland	3
Defensie, veiligheid en cybersecurity	4
Energie	5
RePowerEU-plan	6
Afbouwen afhankelijkheid Russisch gas, olie en steenkool	6
Waterstofmarkt in Vlaanderen	8
Beperkingen strategische afhankelijkheden	8
Waardeketens diversifiëren	9
Digitaal beleid	9
Voedselzekerheid	10
Staatssteun	10
Algemeen	11

Opvang vluchtelingen

De VLEVA-leden zien vooral uitdagingen op het vlak van werk, huisvesting en onderwijs. In sommige sectoren kan de tewerkstelling van Oekraïense vluchtelingen net wel een opportuniteit zijn.

Voor **Voka** en **UNIZO** komt de opvang, ondersteuning en begeleiding van de vluchtelingen nu op de eerste plaats. Maar ze zien de begeleiding naar werk ook als een stap naar integratie en het leiden van een waardig leven. Uiteraard zijn er uitdagingen om de vaardigheden van de Oekraïense vluchtelingen te matchen met geschikte jobs. In een ideaal scenario voor UNIZO zouden de vaardigheden van Oekraïners die in ons land terechtkomen in kaart worden gebracht zodat het matchen makkelijker wordt.

Boerenbond ziet veel Oekraïners die omwille van de oorlog niet kunnen terugkeren naar hun thuisland en nu aan de slag willen in de land- of tuinbouw als seizoensgebonden of niet-seizoensgebonden arbeidskracht. Momenteel is het voor Oekraïners met een verblijfstitel uit een ander EU-land niet mogelijk om in België het tijdelijk beschermingsstatuut aan te vragen. Met dat statuut zouden ze direct aan de slag kunnen. Idealiter ziet Boerenbond dit verbod graag verdwijnen. Werkgevers kunnen nu op voorhand niet nagaan of de Oekraïners die ze willen tewerkstellen in aanmerking komen voor het statuut. Nu wordt dit pas vastgesteld als de arbeidskrachten al in België zijn, een ongewenste situatie volgens Boerenbond.

Ook **Transport en Logistiek Vlaanderen** ziet een impact op haar sector. Er zijn meer dan 100.000 Oekraïense chauffeurs die rijden voor Poolse en Litouwse transportbedrijven. Die chauffeurs zouden ook in België welkom zijn om aan de slag te gaan. Door de vrijwillige deelname aan de oorlog wordt er een extra schaarste gecreëerd terwijl het tekort aan chauffeurs nu al groot is.

De taal en vaardigheden van vluchtelingen die worden tewerkgesteld in Vlaanderen moeten snel op niveau gebracht worden, zegt **Flanders Make**. **VLIZ** vindt dat de onzekerheid over de duur van het conflict ervoor zorgt dat er nu moeilijk doordachte keuzes kunnen gemaakt worden, bijvoorbeeld op het vlak van versterking van de arbeidsmarkt. De **Vlaamse Hogescholenraad** meldt dat er veel nood is aan vertalers en tolken om vluchtelingen wegwijs te maken in de juridische aspecten van hun verblijf en zoektocht naar werk. Zij ziet ook opportuniteiten voor het invullen van de vele vacatures in Vlaanderen die open staan.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen en **OVSG** wijzen op het acuut lerarentekort en capaciteitstekort in het (secundair) onderwijs. De scholen zijn enthousiast om kinderen en jongeren uit Oekraïne op te vangen en te onderwijzen maar dat neemt niet weg dat er te weinig expertise is om om te gaan met anderstaligheid, trauma en onthaalonderwijs van vluchtelingen. OVSG vraagt daarom dringend om een kader waarin psychologische ondersteuning voor deze kinderen in scholen en de CLB's geregeld wordt. Dit kader moet voorzien in middelen en omkadering voor schoolbesturen en hun scholen.

De **Vlaamse Confederatie Bouw** brengt de capaciteit aan alternatieve woonvoorzieningen bij haar leden in kaart. Gezien het grote aantal vluchtelingen denkt VCB dat vooral modulaire woonunits, die in ateliers worden gebouwd en snel ter plaatse

kunnen worden opgericht, soelaas kunnen bieden. Vlaanderen heeft hier veel expertise in maar er is wel zorgvuldige planning vanuit de overheid nodig om de levering van containers en de productie van prefab te stroomlijnen en te versnellen. De huidige crisissituatie zet de woningmarkt in Vlaanderen nog meer onder druk. Daarom dat zo'n nooddorpen om huisvesting te voorzien voor vluchtelingen een oplossing kunnen zijn.

Lidmaatschap Oekraïne

De VLEVA-leden zijn geen voorstander van een (versneld) lidmaatschap van Oekraïne. Ze willen absoluut solidair zijn maar een (versnelde) toetreding van Oekraïne zou de stabiliteit van van de Europese Unie niet ten goede komen.

De waarden van de Europese Unie mogen niet ondermijnd worden door een versneld lidmaatschap vindt **Boerenbond**. Dit zou op lange termijn de slagkracht van de EU kunnen aantasten. Ook **OVSG** vindt dat de Europese Unie vooral een duurzaam verband is. Lidmaatschap tot de EU vergt dan ook een duurzaam en weloverwogen proces met alle stappen die daarbij horen. Oekraïne moet zoals elke kandidaat-lidstaat voldoen aan alle voorwaarden voordat ze lid kunnen worden zegt **VITO**.

UNIZO ziet vooral grote uitdagingen bij een Oekraïens lidmaatschap. Om het conflict te beëindigen zal neutraliteit van Oekraïne noodzakelijk zijn. Lidmaatschap is daarom niet de beste optie. **OVSG** ziet ook een risico voor de machtsevenwichten ten aanzien van Rusland. Een opportuniteit is volgens hen wel de ondersteuning van Oekraïne in de ontwikkeling tot een democratische rechtsstaat naar Europees model en meer onafhankelijkheid van Rusland.

Een ruime Europese Unie zorgt volgens **Katholiek Onderwijs Vlaanderen** voor stabiliteit. Maar we moeten erover waken dat de neuzen van de lidstaten voldoende in dezelfde richting staan om nog tot beslissingen te kunnen komen.

Transport en Logistiek Vlaanderen maakt zich zorgen over ongewenst negatieve effecten die een lidmaatschap van een groot land als Oekraïne met zich meebrengt. De landen die lid werden in 2004 en 2007 hebben voor een enorme disruptie gezorgd op de vervoersmarkt door oneerlijke concurrentie. Daarom is voor hen een (versneld) lidmaatschap niet wenselijk.

Sancties tegen Rusland

De Europese Unie nam al verschillende economische sancties tegen Rusland. **Voka** merkt dat de EU met deze sancties aantoont als één op te kunnen treden in crisistijd. Volgens **OVSG** is dit een belangrijke signaalfunctie: de Unie is een model dat vrede beoogt, maar kan ook duidelijk stelling nemen en zichzelf verdedigen wanneer nodig. Ook **Unizo** merkt dat er een duidelijk idee is ontstaan over onze afhankelijkheid van bepaalde landen en handelsstromen.

VITO ziet in de sancties een opportuniteit om vanuit Vlaanderen, België en Europa volop in te zetten op groen methaan, dat breder dan de OPEC-landen geproduceerd wordt. Daardoor zal het prijsniveau ook veel stabielere worden.

Verschillende leden waarschuwen wel voor mogelijke tegensancties. Zo verwijst **Boerenbond** naar de tegensancties in de land- en tuinbouwsector in 2014. De economische gevolgen daarvan zijn vandaag nog voelbaar voor de producenten. Boerenbond vraagt dan ook om hier voldoende aandacht voor te hebben.

Ook **UNIZO** waarschuwt voor tegensancties, en vraagt daarnaast ook aandacht voor de sectoren die erg afhankelijk zijn van Russische import én vatbaar zijn voor verschuivingen van de industrie. Volgens **Flanders Make** kunnen de sancties bovendien bestaande klantrelaties en toeleverketens ontwricht raken.

Port of Antwerp merkt bovendien op dat economische sancties verder bijdragen tot structurele prijsstijgingen voor bedrijven en consumenten, verdere congestie van 'supply chains' en dus ook tot langdurige tekorten van grondstoffen. Volgens de haven verwacht men hierdoor op lange termijn meer nationalisme en protectionisme, wat schadelijk is voor onze regio, die zeer afhankelijk is van internationale handel en de economische prestaties van de Unie.

Ook **Transport en Logistiek Vlaanderen** merkt een omzetsdaling bij Vlaamse transporteurs, omdat goederenstromen van en naar Rusland stil vallen. TLV vindt het dan ook wenselijk dat deze situatie zo kort mogelijk aanhoudt. Volgens hen is de grootste dreiging echter de hoge energieprijzen. De bestaande aanpassingsclausules van olieprijs naar dieselprijs werken te zeer vertragend, en de afhankelijkheid van Russische diesel afbouwen lijkt op korte termijn niet realiseerbaar.

Voka bevestigt dat de indirecte effecten, zoals prijsstijgingen van grondstoffen, verstoorde waardeketens en hoge energieprijzen, een stevige impact hadden op bedrijven en nijpend blijven voor de Vlaamse economie. Extra sancties dienen dan ook op politiek niveau ingeschat te worden, met voldoende oog voor duidelijkheid, coherentie en optimalisatie van de huidige sanctiepakketten.

Verschillende VLEVA-leden waarschuwen ook voor de doelmatigheid van de sancties. Zo vreest het **Vlaams Instituut voor de Zee** dat de sancties voor een deel de Russische bevolking raken. Dat kan leiden tot bijkomende polarisering tussen Rusland en het Westen en een groter draagvlak voor de militaire interventie in Rusland. Ook **Katholiek Onderwijs Vlaanderen** wil dat de negatieve gevolgen vooral gericht moeten zijn op de Russische overheid, en niet op de Russische bevolking. Bovendien mogen ze niet tot een escalatie van het conflict leiden.

Fevia vraagt tot slot duidelijk richtlijnen rond de toepassing van de Europese sancties voor het bedrijfsleven. Zo werd bepaald dat de uitvoer van bier, wijn en spirits naar Rusland verboden is wanneer deze een waarde van meer dan 300 euro per artikel hebben. Het blijft echter onduidelijk wat 'per artikel' betekent.

Defensie, veiligheid en cybersecurity

In de Verklaring van Versailles roepen de lidstaten op om meer werk te maken van gezamenlijke projecten en aankopen op het vlak van defensie. Ze willen ook op zoek gaan naar synergieën tussen onderzoek en innovatie op civiel, ruimtevaart en defensiegebied. Ook cyberveiligheid en -veerkracht staan hoog op de agenda bij de lidstaten omdat die ook een belangrijk deel van moderne oorlogsvoering zijn geworden.

Zowel **Boerenbond** als **VLIZ** vinden het belangrijk dat andere noodzakelijke uitgavenposten lijden onder het verhogen van een defensiebudget. Boerenbond wijst hier vooral naar de voedselzekerheid en betaalbaarheid als strategisch goed. VLIZ heeft het vooral over maatschappelijke noden zoals onderwijs en ontwikkeling. De keuzes op EU-niveau moeten zich vooral richten op verhoogde efficiëntie en inzetbaarheid volgens VLIZ.

OVSG vult aan dat een sterk internationaal militair beleid voor de EU in bredere zin ook een sterk internationaal beleid veronderstelt.

VLEVA-leden zien wel opportuniteiten in het zoeken naar synergieën in onderzoek en innovatie op civiele, defensie en ruimtevaartgebieden. **Flanders Make** en de **Vlaamse Hogescholenraad** zien vooral mogelijkheden voor versnelde innovatie door samenwerking en snellere doorstroming van betaalbare innovatieve oplossingen. Volgens **VITO** kan dit bijkomende middelen voor onderzoek en innovatie met zich meebrengen. Maar het vereist ook dat er nieuwe Vlaamse bedrijven hier rond actief worden zodat de steun niet enkel naar buitenlandse bedrijven gaat.

Voka wijst op de neutraliteit van technologie, de toepassing ervan is bepalend. Bezorgdheid over militair gebruik mag de civiele toepassingen en ontwikkelingen niet afremmen. Er zijn veel opportuniteiten voor dual use producten maar de wetgeving wordt nu vaak erg strikt geïnterpreteerd.

Sensibilisering rond cyberveiligheid komt bij alle VLEVA-leden terug in hun antwoorden op onze bevraging. Vooral ondernemingen, kmo's en organisaties moeten zich bewust worden van de gevaren maar ook actie ondernemen om zich te wapenen. De **Vlaamse Hogescholenraad** vindt het een goed idee om het op te nemen als basisleerstof in educatie op verschillende niveaus. Er moet ook blijvend geïnvesteerd worden in overheden en ondernemingen die de cyberveiligheid van burgers uiteindelijk in handen hebben.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen wijst op de nood aan duurzame digitalisering van het onderwijs. De Digisprong is een enorme opportuniteit maar mag geen 'one shot' blijven. **OVSG** haalt aan dat er nood is aan investeringen in een professioneel kader dat in staat is om nieuwe evoluties op te volgen.

Een goede afstemming tussen alle beleidsniveaus is nodig volgens **Voka**. De plannen van de federale overheid mogen geen dubbelop zijn met de Vlaamse plannen. Voka vindt dat de focus moet liggen op effectieve implementatie en sensibilisering bij bedrijven. De

programma's en kaders zijn er maar nu moet dit nog in praktijk worden omgezet. Vooral kmo's tonen weinig animo wegens een gebrek aan tijd en middelen.

VLIZ haalt aan dat **Digitaal Vlaanderen** hier al sterke ambities heeft en duidelijke keuzes heeft rond gemaakt (bijvoorbeeld de datakluis). Het uitwerken van hoogwaardige en veilige IT-OT¹ architecturen is voor **Flanders Make** een aandachtspunt. Voor **VITO** is er nood aan betrokkenheid op alle niveaus en correcte informatie over waar de echte vijanden zitten. Voor bedrijven is dit vooral industriële spionage en afpersingstechnieken, geen geopolitieke overwegingen.

Energie

RePowerEU-plan

Met het gloednieuwe RePowerEU plan wil de Europese Commissie de Europese Unie tegen 2030 onafhankelijk maken van Russische fossiele brandstoffen.

Voka juicht deze ambitie alvast toe, en wil blijvend inzetten op Europese maatregelen om een lappendeken aan nationale maatregelen te vermijden. Bovendien is het ook belangrijk om te blijven zorgen voor een level playing field binnen Europa. Wel moeten de prijsbezorgdheden meegenomen worden in de overweging.

Verschillende VLEVA-leden waarschuwen voor bijkomende kosten. Zo benadrukt **Flanders Make** de hoge investeringskosten die verbonden zijn aan conversie naar elektrische energie. **Katholiek Onderwijs Vlaanderen** vraagt fiscale maatregelen voor scholen die in hun voorbeeldfunctie zorgen voor groene stroom op hun daken, bijvoorbeeld door de mogelijkheid te bieden die groene stroom vrijgesteld van btw aan het net te kunnen leveren.

Ook **Gezinsbond** waarschuwt voor de bijkomende kosten die gepaard gaan met het vervangen van gas als verwarmingsbron. Dit zal volgens hen gepaard gaan met energetische renovaties en een aanpassing van het afgiftesysteem naar lage-temperatuurverwarming die bij nieuwe verwarmingsbronnen (zoals warmtenetten en -pompen) horen. Meer dan 50% van de gezinnen in Vlaanderen heeft niet de financiële middelen voor deze investeringen. Daarom is er nood aan uitgebreide financiële en praktische ondersteuning.

Ook de **Vlaamse Hogescholenraad** vindt dat er niemand achter mag blijven en vraagt een sociaal rechtvaardig plan. Daarnaast vraagt ze om voldoende in te zetten op verschillende hernieuwbare energiebronnen én in voldoende innovatieve pilots. De hogescholenraad vraagt om voldoende innovatiecapaciteit bij kennisinstellingen en ondernemingen om de kennis elders in de wereld te valoriseren.

Voor **Boerenbond** is energiezekerheid essentieel. Het plan mag voor hen alleszins niet leiden tot een verminderde koopkracht of verhoogde kosten bij land- en tuinbouwbedrijven.

¹ IT: *Information Technology*, OT: *Operational Technology*

Het **Vlaams Instituut voor de Zee** vindt dat er op lange termijn nood is aan een nieuwe strategie rond energie, die gepaard moet gaan met nieuwe partnerschappen. De keuze van die partnerschappen mag volgens haar niet meer enkel in functie van economische factoren genomen worden. Er moeten ook lessen uit de huidige crisis meegenomen worden rond bijvoorbeeld duurzaamheid, om zo een volledige omslag te creëren.

Transport en Logistiek Vlaanderen vraagt om rekening te houden met de hoge olie- en gasprijs, die een grote impact heeft op diens sector.

Afbouwen afhankelijkheid Russisch gas, olie en steenkool

OVSG ziet een opportuniteit in de versnelde doorontwikkeling en inzet op hernieuwbare en duurzame energie, die nodig zal zijn indien we fossiele brandstoffen inperken. Ook **Katholiek Onderwijs Vlaanderen** wil sterker inzetten op investeringen in hernieuwbare energie, én het gebouwenpark versneld vernieuwen waardoor het energie-efficiënter en duurzamer wordt.

De **Vlaamse Hogescholenraad** ziet in de zware en langlopende procedures een obstakel om hernieuwbare energie infrastructuurprojecten op kort termijn te lanceren.

Volgens **Flanders Make** is er een opportuniteit in de spreiding in tijd van bepaalde lasten (koeling, opstartpieken,...). Mits een vergoedingskader kan dit volgens hen op korte termijn uitgewerkt worden.

Voor **Boerenbond** is energiezekerheid van groot belang. Om land- en tuinbouwbedrijven nog energie-efficiënter en klimaatvriendelijker te maken, moet eerst en vooral hun investeringscyclus verkort worden. Daarvoor is extra onderzoek en investeringskracht nodig. Daarnaast kan er extra geïnvesteerd worden in energieproductie op deze bedrijven, zolang dit rendabel blijft. Daarvoor is een faciliterend vergunningenbeleid nodig, en ook het net moet hierop voorzien worden. Tot slot moeten er ook voldoende alternatieven voorzien worden alvorens fossiele brandstoffen verder afgebouwd worden. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van diesel voor de aandrijving van tractoren.

Ook **Fevia** vindt de energiezekerheid belangrijk: zij wilt prioritair toegang tot energie voor de voedingsindustrie, zodat de productie van voeding en drank niet stil valt.

Volgens **UNIZO** is LNG als alternatief voor fossiele brandstof vrij duur. De focus moet volgens haar vooral liggen op verlaagde consumptie, en op langere termijn op hernieuwbare energie. Ook **Transport en Logistiek Vlaanderen** ziet nog nood aan fossiele brandstoffen, waarvan de sector nog meerdere jaren voor 99% afhankelijk van zal blijven. Zij ziet vooral mogelijkheden in het versterken van andere importlanden.

Volgens **VITO** is er dringend nood aan de invoer van hernieuwbare moleculen, omdat dit de eerste decennia de meest voorkomende energiedrager zal worden in de EU. Daarbij moeten akkoorden gesloten worden met de voornaamste mogelijke producenten gesloten worden. Dat zijn niet enkel OPEC landen maar bijvoorbeeld ook Marokko, Nigeria, Chili, Zuid-Afrika,...

De **Vlaamse Confederatie Bouw** merkt dat het gebruik van fotovoltaïsche panelen en warmtepompen al in grote mate toenam de voorbije jaren. Hernieuwbare energie zit al in de lift bij nieuwbouw en bij ingrijpende energetische renovaties. Het is dan ook zaak om die groene elektrificatie verder te ondersteunen. De overheid moet die ontwikkeling verder aanmoedigen en voordeliger maken dan de fossiele alternatieven. Op korte termijn kan er volgens VCB ingezet worden op hybride warmtepompen en bi-energetische warmtepompinstallaties als toenemende verduurzaming van de energiemix.

Voka ziet in deze crisis een mogelijkheid om verder door te gaan op het reeds ingeslagen pad van de Green Deal, en om onze aanvoerroutes verder te diversifiëren.

Toch ziet Voka een spanningsveld tussen de ambitie en de kostprijs, die niet zozeer het gevolg is van de afhankelijkheid van Russisch gas en olie, dan wel van het beperkte aanbod op de wereldmarkt. Men moet dus niet enkel oog hebben voor aanvoerroutes, maar ook voor het kostenprijsvraagstuk.

Daarnaast moet men er ook over waken dat de economische schade voor de EU minder groot is dan voor Rusland. Zo vermijden we bijvoorbeeld een concurrentienadeel tegenover de Verenigde Staten. Daarbij moeten ook indirecte effecten meegerekend worden: bijvoorbeeld de impact op de Duitse economie die doorsijpelt naar hier.

Waterstofmarkt in Vlaanderen

De lidstaten kwamen ook overeen om de waterstofmarkt in Europa versneld te ontwikkelen. Volgens verschillende VLEVA-leden biedt dit mogelijkheden voor Vlaanderen. Zo ziet **Port of Antwerp** hierin een opportuniteit om de Vlaamse positie als duurzame EU energiehubs te bestendigen.

Ook **Voka** ziet een opportuniteit in de logistieke ligging van Vlaanderen in Europa. Voka stuurt er dan ook op aan te streven naar een gelijkaardige positionering zoals bijvoorbeeld in de LNG-markt. **Boerenbond** ziet in waterstof bovendien opportuniteiten voor de land- en tuinbouw. Daarbij denkt ze onder meer aan de aandrijving van tractoren, of de verwarming van serres in de glastuinbouw.

Volgens de **Vlaamse Hogescholenraad** biedt de uitbreiding van de waterstofmarkt daarnaast ook mogelijkheden op vlak van tewerkstelling, valorisatie, en het aantrekken van buitenlandse investeerders.

Daarnaast stippen de VLEVA-leden verschillende uitdagingen aan. Zo ziet **Port of Antwerp** nood aan extra infrastructuur en een regelgevend kader, bijvoorbeeld rond certificering, crossborder transport en afname van waterstof.

Ook **Voka** ziet een nood aan infrastructuur en regelgevend kader. Daarnaast moet volgens haar de bevoegdheidsverdeling tussen deelstaten en federaal niveau nog worden uitgeklaard. Bovendien merkt ze op dat de business cases er klaar voor moeten zijn. Bijvoorbeeld via nieuwe financieringsinstrumenten die reeds aanwezig zijn in onze buurlanden, maar hier nog niet. Dat geldt niet enkel voor waterstof, maar bvb ook voor Carbon Capture and Storage. (zie [Voka paper](#))

Het **Vlaams Instituut voor de Zee** benadrukt dat er een langetermijn kader nodig is voor de nodige investeringen. Ook de **Vlaamse Hogescholenraad** ziet een grote nood aan budget voor de effectieve implementatie.

Transport en Logistiek Vlaanderen ziet waterstof pas over 5-8 jaar als een volwaardig alternatief. Bovendien staat de bevoorrading nog niet op punt. Daarom zal massale import van groene waterstof nodig zijn om het een kans te bieden in het begin van volgend decennium.

Volgens **VITO** is waterstof hoofdzakelijk nuttig voor de productie van hernieuwbare moleculen. De waterstofproductie zal dus hoofdzakelijk buiten Vlaanderen plaatsvinden. Voor Vlaanderen liggen de opportuniteiten vooral in de kennis van het hele proces, zoals bijvoorbeeld in offshore windenergie.

Beperkingen strategische afhankelijkheden

Om een meer robuuste economische basis op te bouwen identificeerden de lidstaten in de Verklaring van Versailles enkele gevoelige gebieden waar de afhankelijkheid beperkt moet worden: kritieke grondstoffen, halfgeleiders, volksgezondheid, digitaal beleid en levensmiddelen.

Waardeketens diversifiëren

Een van de oplossingen om de afhankelijkheid van niet-EU landen te verminderen is de waardeketens diversifiëren. **Flanders Make** vraagt daarbij aandacht voor strategische voorraden en dubbele tot *triple* gescheiden aanvoerlijnen. Die toegang tot cruciale grondstoffen en materialen is ook voor **UNIZO** essentieel. Voor grondstoffen die niet beperkt beschikbaar zijn maar waarvoor we zeer afhankelijk zijn van een bepaald land of regio, moeten we kijken naar voldoende binnenlandse productie. Voldoende bilaterale handelsakkoorden zijn volgens UNIZO ook een hulpmiddel voor diversificatie.

Het inventariseren van ontwikkelingen van nieuwe materialen is voor de **Vlaamse Hogescholenraad** een aandachtspunt. Meer samenwerking tussen de kennisinstellingen kan ervoor zorgen dat nieuwe materialen ook versneld op de markt kunnen komen. **Katholiek Onderwijs Vlaanderen** stelt dat blijvende aandacht voor het verlengen van de totale levens- en gebruiksduur van toestellen ook de afhankelijkheid van het buitenland vermindert.

Volgens **Voka** is er een shift nodig van een 'just in time' naar een 'just in case'-logica. Bedrijven beseffen nu beter dat politieke factoren heel snel economische strategieën overhoop kunnen gooien. Het waardeketenbeheer moet dus anders aangepakt worden. Voka waarschuwt dat we niet blind mee mogen stappen in het protectionisme in waardeketens maar wel een realistische blik moeten behouden op het geopolitieke aspect.

Het herdenken van het economisch paradigma dat de goedkoopste leverancier - los van de politieke status van het land - mag leveren, is een aandachtspunt voor **VITO**.

Digitaal beleid

Wat betreft een meer strategische onafhankelijkheid op het vlak van digitaal beleid moet er volgens **Flanders Make** versneld leiderschap opgenomen worden om zo de Verenigde Staten en China in te lopen. **Voka** haalt aan dat we vooral op de 'twin transition' van digitalisering en duurzaamheid voorloper kunnen worden. Met het 'Brussels effect' waarbij Europese regelgevende kaders door andere landen worden overgenomen, kunnen we invloed hebben op de globale digitale regelgeving. Voka waarschuwt er echter voor dat die regelgeving niet te strikt mag worden. Dat remt de ontwikkeling dan weer af.

In het Vlaams beleidsplan *artificial intelligence* ziet de **Vlaamse Hogescholenraad** een goed voorbeeld. Samenwerking tussen verschillende stakeholders versnelt de innovatie en implementatie. Overheden moeten dus blijven faciliteren en ondersteunen met financiële en logistieke middelen. **Voka** merkt op dat we op vlak van AI te sterk achterlopen. Er zijn volgens haar wél opportuniteiten op vlak van Internet of Things en Business to Business data, hoewel in de EU de data hierrond te weinig worden benut.

Daarnaast stelt **Voka** dat er nood is aan realisme in de ambitieniveaus, bijvoorbeeld rond de *Chips Act*. Het is volgens hen belangrijk om de ketens op elkaar af te stemmen en afspraken te maken met andere segmenten in die waardeketen. Een inhaalbeweging om de productie van halfgeleiders op het niveau van Azië te brengen is niet realistisch. Ook **VITO** stelt dat de Europese markt te klein is om de digitale wereld echt te beïnvloeden, alleen al wegens het ontbreken van een gemeenschappelijke taal.

Voedselzekerheid

Het conflict in Oekraïne heeft een impact op onze winkelrekken en de voedingsprijzen. Europa heeft er dus baat bij om minder afhankelijk te worden van ingevoerde landbouwproducten en -productiemiddelen. Volgens **Boerenbond** moet de EU eigen voedselproductie als een strategisch goed blijven zien binnen het concept van *strategic autonomy*. Het land- en tuinbouwbeleid zou opnieuw gelinkt moeten worden aan het Verdrag betreffende de werking van de EU. Er is beleidscoherentie nodig, investeringskracht, een slagkrachtig Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en de nodige garanties dat de ambities van de Green Deal en Farm to Fork strategieën niet door de boer zelf betaald zullen worden.

Op korte en middellange termijn ziet **Boerenbond** alvast enkele zaken die aangepakt kunnen worden. Bijvoorbeeld het openhouden van de interne markt en vermijden van exportbeperkingen, erkenning en inzet van nieuwe gentechnieken, onderzoek naar het telen van eigen plantaardige eiwitten en het in productie nemen van braakliggende gronden.

In de voedingsindustrie geven enkele bedrijven aan dat ze nog maar enkele weken verder kunnen maar daarna de productie (voor een deel) zullen moeten stilleggen, klinkt het bij **Fevia**. Er is een tekort aan grondstoffen (tarwe, plantaardige oliën, eieren, ...) en aan verpakkingen (glas en aluminium). Fevia vraagt daarom een tijdelijke afwijking van de etiketteringwetgeving, het aanwenden van basisgrondstoffen voor de voedingsindustrie en een tijdelijk moratorium voor logistieke boetes.

Fevia roept Europa op om tijdelijk de Europese pesticideregels aan te passen zodat er ook graan vanuit Noord- of Zuid-Amerika ingevoerd kan worden. Ook zij vragen om exportrestricties van landbouwproducten te verbieden en de interne markt open te houden.

De **Vlaamse Hogescholenraad** en **VLIZ** vragen investeringen in innovatie en hoogtechnologisch onderzoek. Dit kan ervoor zorgen dat lokale producten opgeschaald kunnen worden en dat er nieuwe voedingsmiddelen ontwikkeld worden. Daarnaast vindt de Vlaamse Hogescholenraad dat burgers gesensibiliseerd moeten worden om meer lokale producten te gebruiken.

Staatssteun

Zowel **UNIZO** als **Voka** juichen toe dat het kader voor staatssteunregels op Europees niveau wordt aangepast. Ze vragen zich echter af hoe dit zich zal doorvertalen naar het niveau van de lidstaten en Vlaanderen. **UNIZO** vraagt daarbij alvast om de bijkomende lasten, ten gevolge van de crisis zo goed mogelijk te spreiden. Volgens hen is de mix van hoge energieprijzen en stijgende loonkosten niet houdbaar op lange termijn.

Fevia vraagt gerichte wijzigingen van de richtsnoeren inzake staatssteun in het kader van het emissiehandelssysteem: Fevia vraagt om de voedingssector op te nemen in de lijst met sectoren die in aanmerking komen voor een compensatie van de indirecte emissiekosten.

Boerenbond vraagt extra aandacht voor de beperkte plafonds binnen de land- en tuinbouwsector. Vooral energie- en kapitaalintensieve bedrijven botsen snel tegen deze limieten. Daarvoor vraagt ze een structurele oplossing, met aandacht voor een gelijk speelveld in de EU.

Transport en Logistiek Vlaanderen vraagt daarnaast aan de federale overheid om de olieprijsstijgingen te temperen.

Algemeen

Uiteraard gaat de impact van deze crisis breder dan bovenstaande elementen. Daarom geven enkele VLEVA-leden nog een aantal andere aandachtspunten mee.

Zo wijst **Agrolink** op het wegvallen van de perenexport naar Oekraïne, Wit-Rusland en (indirect) Rusland. Het gaat om 10 à 20% van de peren, dus ca. 30 à 60 miljoen kilo peren.

Onderwijskoepel Katholiek Onderwijs Vlaanderen vraagt om geschikt onderwijs te organiseren voor vluchtelingen én daar correcte subsidies tegenover te stellen. Daarnaast vraagt ze ondersteuning van de pedagogische begeleidingsdiensten die instaan om de scholen sterker te maken in de opvang van vluchtelingen en het aanbieden van diensten rond traumaverwerking, taalverwerving en sociale integratie.

Daarnaast wijst de **Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten** op de rol van de Europese Unie in het waarborgen van mensenrechten. Niet alleen bij instromende

vluchtelingen (risico's op mensenhandel en misbruik), maar ook buiten de Europese grenzen (humanitaire hulp in bijvoorbeeld Oekraïne).

De **Vlaamse Confederatie Bouw** wijst op de stijgende prijzen van onder meer gas en aardolie. De stijging van de energieprijzen zou kunnen doorgerekend worden in de prijzen van bouw materiaal. Met name de houtprijzen en -aanvoer zou beïnvloed kunnen worden door het Oekraïense conflict, omdat Oekraïne, Rusland en Wit-Rusland grote houtexporteurs zijn. Ook de beslissing om de import van sleutelgoederen in de ijzer- en staalsector vanuit Rusland te verbieden, zou kunnen leiden tot bevoorradingsproblemen en/of hogere staalprijzen.

Ook **Voka** wijst op de stijgende prijzen van staal en hout, maar ook aluminium, edelmetalen, meststoffen,... op. Uit een eigen enquête bleek dat de belangrijkste zorgen van Vlaamse bedrijven hogere energieprijzen, toeleveringsproblemen en hoge loonkosten zijn. De crisis in Oekraïne versterkt deze problemen. Zo bleek dat bedrijven een duidelijke toename zien in toeleveringsproblemen in vergelijking met zes maanden geleden. De inputkosten zijn gemiddeld 41% hoger dan zes maanden geleden, en ook de loonkosten liggen gemiddeld 5,9% hoger. Meer informatie over deze enquête is hier en hier terug te vinden. Ook **Fevia** vraagt om structurele maatregelen te nemen, die de impact op de inflatie en loonkosten beperken.

Vragen?

Heb je nog vragen over deze bevraging? Algemene vragen kan je richten tot Veronique Vennekens (veronique.vennekens@vleva.eu) of Simon De Coster (simon.decoster@vleva.eu).

Specifieke vragen over een standpunt kan je rechtstreeks richten aan onze leden:

Agrolink Vlaanderen	Anne-Rose Gustin (annerose.gustin@agrolink-vlaanderen.be)
Boerenbond	Giel Boey (giel.boey@boerenbond.be)
Fevia	Tine Vandervelden (tine.vandervelden@fevia.be)
Flanders Make	Filip De Coninck (filip.deconinck@flandersmake.be)
Gezinsbond	Pieter Ledeganck (pieter.ledeganck@gezinsbond.be)
Katholiek Onderwijs Vlaanderen	Dirk Vanstappen (dirk.vanstappen@katholiekonderwijs.vlaanderen)
OVSG	Elias Hemelsoet (elias.hemelsoet@ovsg.be)
Port of Antwerp	Lieselot Marinus (lieselot.marinus@portofantwerp.com)
Transport en Logistiek Vlaanderen	Lode Verkinderen (lode@tlv.be)
UNIZO	Thomas Pirard (thomas.pirard@unizo.be)

Vlaamse Confederatie Bouw	Gert Huybrechts (ghs@vcb.be)
Vlaamse Hogescholenraad	Ria Bollen (ria.bollen@vlaamsehogescholenraad.be)
VLIZ	Ann-Katrien Lescrauwaet (annkatrien.lescrauwaet@vliz.be)
Voka	Maarten Libeer (maarten.libeer@voka.be)
VITO	Dirk Fransaer (dirk.fransaer@vito.be)